

Å være eller ikke være fange Retten sett innefra

09.09.2012

Thomas Ugelvik

thomas.ugelvik@jus.uio.no

Disposisjon

- Kort om studien
- Overordnet argument
  - Hva vil det si å bli/være en fange?
  - Hva vil det å være en fangemann?
  - Motstand: fangenes forsøk på å gjøre seg til noe annet
- Eksempler fra fengselets hverdagsliv – særlig om mat/måltider

Statsmakt, jf. Pierre-Joseph Proudhon

UNIVERSITETET
I OSLO

To be GOVERNED is to be kept in sight, inspected, spied upon, directed, law-driven, numbered, enrolled, indoctrinated, preached at, controlled, estimated, valued, censured, commanded, [...]. To be GOVERNED is to be at every operation, at every transaction, noted, registered, enrolled, taxed, stamped, measured, numbered, assessed, licensed, authorized, admonished, forbidden, reformed, corrected, punished. It is, under pretext of public utility, and in the name of the general interest to be placed under contribution, trained, ransomed, exploited, monopolized, extorted, squeezed, mystified, robbed; that at the slightest resistance, the first word of complaint, to be repressed, fined, despised, harassed, tracked, abused, clubbed, disarmed, choked, imprisoned, judged, condemned, shot, deported, sacrificed, sold, betrayed; and to crown it all, mocked, ridiculed, outraged, dishonored.

(stats)makt jf. Michel Foucault

The most intense point of a life, the point where its energy is concentrated, is where it comes up against power, struggles with it, attempts to use its forces and to avoid its traps.

Kontekst og metode

- Etnografisk feltarbeid på to avdelinger i Oslo fengsel over ett år. Observasjon og intervjuer.
- Oslo fengsel: Norges største, med 392 plasser. Huser dermed til enhver tid over 10 % av norske fanger.
- "Mine" avdelinger: 80-90 % varetekt.
- +/- 52 celler. Relativ lav turnover (ifht varetekt). Omkring 400 fanger i løpet av året (anslag).
- Varetekt: liten plass, få fellesområder.

Kjennetegn fangene

- Menn
- 17-60 år
- Lang varetekt – grov kriminalitet
  - Vold
  - Drap
  - Voldtekt
  - Narkotikasmugling
  - Organisert kriminalitet
  - Ikke ”typiske fanger”
- Fargerikt fellesskap
  - Landsbasis, dom 32 % utlendinger, varetekt omkring 60 % utlendinger
  - I tillegg ymse bindestreksnordmenn
  - Tilfeldig dag: 54 nasjonaliteter i Oslo fengsel
  - Relativt få ”norske” i den snevreste forstand – 10-15 %?

Å bli en fange: Fengselsmakt på to nivåer

- 1) Velferdsstatens rehabiliteringsapparat – fengselet som sosial teknologi
- 2) Den dagligdagse styringen og kontrollen av/i institusjonen

Fangen i forskningen

- En rekke nyere norske og nordiske undersøkelser beskriver en fangebefolkning med store levekårsproblemer.
- I forhold til befolkningen for øvrig er/har fangene oftere
  - Skoletapere
  - Dårligere sosialt nettverk
  - Vanskeligere familieforhold
  - Oftere fysisk syke og har flere og større psykiske problemer
  - Bruker oftere narkotika
  - Har dårligere tilknytning til arbeidsliv
  - Boligmarked
- Kriminalomsorgen ser dette som behov den enkelte fangen har. Å fjerne eller dempe noen av disse behovene vil føre til at risikoen for tilbakefall går ned.

Å bli en fange: rehabiliteringsapparatet

"Den domfelte skal når dommen er sonet, være bedre skodd for et liv uten kriminalitet. Alt vi gjør, skal måles opp mot dette. Soningen skal være et vendepunkt. Vårt mål kan konkretiseres slik:

Målet for vår faglige virksomhet er en straffedømt som når dommen er sonet, er:

- Stoff-fri eller med kontroll over sitt stoffbruk
- Har et passende sted å bo
- Kan lese, skrive og regne
- Har en sjanse på arbeidsmarkedet
- Kan forholde seg til familie, venner og samfunnet for øvrig
- Evner å søke hjelp for problemer som måtte oppstå etter løslatelsen
- Kan leve uavhengig" (Fagstrategien, s. 4).

Å bli en fange – samfunnstrygghet og ”de farlige”

Straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn:

”Kriminalomsorgen skal gjennomføre straff på en slik måte at nye lovbrudd ikke skjer under straffegjennomføringen, samtidig som målet for rehabiliteringsarbeidet er redusert tilbakefall til ny kriminalitet. De som er farlige eller ikke har til hensikt å endre sitt kriminelle livsmønster, skal samfunnet beskyttes mot.”

Å mangle tillit

Jeg må ha disse fire [fangene] med meg hele dagen. Fire av dem på én, det er mye. Her [på avdelingen] er det celler, vet du, er det en som slår seg vrang, kan man bare låse ham inn og ringe førstebetjenten. Hvor vi er, der er det ingen celler. Jeg må hele tiden følge med. Når praten går greit og alle er fornøyde, slapper jeg av. Hvis noen er litt stille og melder seg ut en del, må jeg følge med. Kanskje planlegger han å rømme. Kanskje har han det vanskelig og har tenkt å slå seg vrang. Man kan jo aldri vite. Når noen er stille, må jeg følge med. Ellers må jeg være smart. De har sin måte å gjøre det på, de vil gjerne jobbe i sitt tempo. Hvis jeg vil styre det, må jeg være lur. Jeg må finne det perfekte tidspunktet å gi en beskjed, sånn at de ikke rekker å bli irriterte, sånn at det stemmer med deres rytme. Da er det sånn at de er fornøyde når jeg låser dem inn. Det er målet, ikke sant, at de ikke tenker 'fy faen for en dust' idet jeg låser dem inn. Jeg må hele tiden styre dem sånn at de er i best mulig humør i morgen. Det er jo min sikkerhet det er snakk om.

Å bli en fange: Hverdagsmaktformer i fengsel 1

BANK PÅ OG VENT

Å bli en fange: Hverdagsmaktformer i fengsel 2

Innsatte har ikke adgang til
betjentrommet

Å bli en fange: Hverdagsmaktformer i fengsel 3

Vær så snill og hjelp oss å holde orden og passe på regelen om at innsatte ikke har adgang til betjentrommet.

Å bli en fange: Hverdagsmaktformer i fengsel 4

No entry

Passivisert og administrert av fengselet

Har man lyst på en dusj, må man skrive påmeldingslapp og levere om morgenen. Men det holder ikke. Man må gå og si det også. Hvis man bare sier det, sier de at du ikke får dusje fordi du ikke har skrevet lapp. Hvis du bare skriver lapp, glemmer de hele greia. Begge deler er nødvendig. Kan du tenke deg? Men ofte skjer det ingenting likevel. Så tenker jeg at jeg må ringe på og minne dem på det, men etterpå tenker jeg at jeg ikke må mase på dem. Hvis jeg maser, blir de irriterte. Blir de irriterte, tar det i hvert fall lang tid. Da kommer det til å ta lang tid i morgen også. Men hvis jeg ikke ringer, får jeg ikke dusjet. Skjønner du? Jeg har trent, så jeg må dusje. Hva skal jeg gjøre? Alt dette for en dusj, mann! Man blir veldig sliten i hodet av sånt.

Fratatt ansvar og kjøpekraft (og mannlighet)

Erol: Våre [albanske] kvinner sier jo ingenting. De er helt stille. Så lenge jeg fortsetter å sette mat på bordet og betale regningene, så er hun stille. Med én gang det forsvinner, da kan hun si noe, men inntil da er det stille. Det er litt sånn fordeling som er naturlig for oss. Begge er fornøyde med det. Det er jo ikke alle koner som har fått bil av mannen sin. Og når sønnen min fylte ett år, kjøpte jeg en leilighet til han. Så hun har ikke akkurat noe å klage på. Brødrene mine, deres koner er alle sammen misunnelige. De ser henne kjøre rundt i en splitter ny Mercedes. Broren min er bussjåfør. Han kan jo ikke gjøre sånt for kona si.

...

Erol: Det er rart, da, jeg har tenkt på det. Nå er det på en måte jeg som har blitt kona til kona mi. Hun kjøper ting til meg, liksom. Det kjennes jo ikke helt rett.

Fangefedre

Brede: Jeg ville ikke at de skulle få oppleve å havne på bunnen av samfunnsstigen.

TU: Hvordan mener du?

Brede: Du vet, med pappa som sitter i fengsel, alt som hører med det, det er ikke lett for et lite barn. De gikk på [skole i Oslo vest]. Der er det ikke lett å ha pappa på Botsen. Der nede [i utlandet] er det annerledes. Der er det sånn, har du litt penger og er en hyggelig fyr, da er du på toppen. Alle liker deg. Her [i Norge] er det ikke sånn, mer lukket, på en måte. Alle er mer opptatt av status, da er du skikkelig på bunnen, da, med en pappa i fengsel. Jeg ville ikke at barna mine skulle oppleve det.

Å bli til en fange – samlet

- Passiv
- Kriminell, uetisk, farlig
- En av fangene - generaliserende
- Hjelpetrengende, stakkarslig
- Lite selvstendig, avhengig
- Svak, uten styring
- Vanskelig, må administreres og styres
- Uten kompetanse, uten autonomi
- Fattig
- Uten ansvarsevne
- Ikke inkludert
- Kulturell kjønns sensitiv linse: Umandig eller mangelfull mann

Motstand

- Ikke som opptøyer, rømning eller vold mot betjenter, men dagligdags motstand mot den tilskrevne fangestatusen fengslingen innebærer. Motstand som har som mål å gjøre seg til/bli noe annet eller mer enn "en av fangene":
  - Jeg er ikke passiv, men aktiv
  - Jeg er ikke stakkarslig, men ressurssterk
  - Jeg er ikke farlig, men etisk bevisst
  - Jeg er ikke vanskelig/vrang, det er fengselet som er det
  - Jeg er unik, ikke bare en av fangene
  - Jeg er ingen taper, men en god og ansvarsfull ektemann/far
  - = Jeg er et skikkelig mannfolk

Former for motstand

Å benekte det gitte, å utforske mulighetene, å mestre situasjonen (Kevin Thompson).

Den dagen jeg legger meg flat er den dagen pulsåra mi ikke slår mer. Da er jeg død. Ellers så kommer jeg alltid til å stå på til siste sekund, uansett hvor jeg er, det er bare sånn jeg er.

Selv om vi er i fengsel, betyr ikke det at vi ikke kan ha det litt ordentlig. Det er viktig å være kreativ, å bruke de ressursene du har. Da blir det bra. Vi har dårlige forhold, vi må improvisere, vi må være kreative. Da blir det bra likevel.

Det er OK å vite at hvis du må ut, så kommer du deg ut. Det gjør du. Jeg vil jo ikke ødelegge for meg selv, men hvis jeg måtte, så er det jo bare å gripe tak i en av disse små søte ekstrabetjentene, så var jeg ute på fem minutter.

Systemet som jukser

Vi har ikke noen rettsstat i Norge lenger. De bruker alle typer midler mot oss, og de slipper unna med det. Alt er lov mot oss kriminelle, ikke sant.

Det er som et sjakkspill mellom meg og politiet, sånn ser jeg på det. Problemet er at det er som et sjakkspill der politiet har nitti prosent vannersjans, og jeg har ti prosent. De har fått alle brikkene, men jeg sitter der med en eneste bonde. Fy faen, når jeg sitter her i fengsel, har fått seksten år, så skulle jeg jo ønske at det var for noe jeg faktisk har gjort.

Motstand og overlegenhet

Jeg er så sinnsykt glad i glasscola, da. Jeg ringte etterforskeren min og sa at jeg ikke orket mer, jeg var sliten og deprimert av fengselet, jeg var klar til å si alt. Han ble jo helt gira, he he. Det var bare én betingelse, sa jeg, kom til fengselet med glasscola og hamburger, så skal jeg si alt. Det tok jo ikke tjue minutter engang, så fikk jeg beskjed om å gå ned fordi politiet ville snakke med meg. Jeg ned, og plutselig hadde jeg to glasscolaer og fullt hamburgermåltid, skikkelig Mac'ern-mat. Jeg spiste og koste meg. Han ble mer og mer gira, var så klar for å høre alt jeg skulle si. Jeg lente meg tilbake og sa "...nei... jeg tror ikke det blir noe avhør i dag likevel, jeg..." Han klikka helt, ble helt tulling, du skulle sett han, ha ha ha. ... He he, du må kødde litt med dem, vet du. De er så gira på at du skal snakke, at det er så lett.

Betjentene bestemmer ikke likevel

Det er sant, Thomas, de jobber for meg. Jeg ringer på og ber om noe, de kommer med det. De kommer med mat når jeg er sulten. Walla, til og med hvis jeg sitter på do, og ringer på, så kommer de med dopapir til meg, inn på cella her mens jeg sitter på do. Det er utrolig, de er tjenerne mine, de gjør som jeg vil.

Hallo, se på dem, det er bare små jenter på seksti kilo, jo. Hva kan de gjøre? Ingenting. Vi kan bare ta dem i ryggen og bære dem hvor vi vil. Men jeg vil jo ikke ødelegge for meg selv. Jeg må tenke på guttene mine, på å få komme ut til dem. Men, ikke sant, politiet, de frakter oss hit med helikopter og fire-fem biler og jeg vet da faen. De gjør alt som om vi er kjempefarlige. Også slippes vi inn her på avdelingen, femti stykker, hvor tre små jenter skal passe på oss. Tre blonde små jenter. De har jo ikke sjangs, det er vi som egentlig bestemmer her, he he he.

Eksempelet maten

- Fangene misliker maten fengselet tilbyr dem sterkt.
- Det foregår en rekke mer eller mindre hemmelige og ulovlige alternative matlagingsformer i fengselet.
- Hvordan forstå fangenes syn på den offisielle maten, på andre nivåer enn den individuelle smaks?
- Hvordan forstå den alternative matlagingen, på andre nivåer enn den individuelle smaks?

Argumentasjon

- Fanger opplever en rekke ulike utfordringer, problemer og ”trusler” på ulike nivåer som del av fengslingen.
- Maten fangene serveres kan forstås som dagligdags påminnelse om situasjonen de er i, en av de mest direkte kroppsliggjorte koblingene mellom institusjonen og fangene.
- Men maten kan (dermed) også bli verktøy for motstand og identitetsarbeid – fangene kan posisjonere seg selv på nytt gjennom praksiser knyttet til mat.
- Særlig fokus på autonomi.

Mat i fengsel – den offisielle maten

- Kosthold: retningslinjer til forskrift til lov om straffgjennomføring: ”Enhver innsatt i norske fengsler skal kunne spise seg mett på alminnelig, god og ernæringsmessig riktig mat”. Hverdagskosten skal være ”alminnelig kost som tilsvarer den kosten befolkningen spiser til daglig”.
- Tre brødmåltider per dag – frokost, lunsj og kvelds. Flere typer brød og pålegg.
- Ett varmt måltid per dag – middag, bestående av hovedrett og forrett eller dessert. Fisk minst to ganger i uken.
- Handlevarer én gang i uken.
- Spesialkost – helsegrunner
- Alternativ kost – overbevisningsgrunner

I praksis

- Maten tilberedes på Ullevål sykehus og fraktes ned i matcontainere.
- Ganggutten mottar maten og deler ut til hver enkelt celle.
- Brødmat og pålegg utleveres hver formiddag. Fangene har ikke mulighet til å påvirke pålegget.
- Alle har mulighet til å handle mat i butikken hver uke. Varene bæres til cellene av betjentene.

Maten, fangen og institusjonen

- Maten ikke del av fengselets offisielle sanksjonsapparat – ikke ”vann og brød”.
- Men maten inngår i fengselets administrative disiplinære apparat mer generelt (inndeling av døgnet, rutiner, reglement, inndeling i undergrupper fanger).
- Og maten er et kroppsliggjort og direkte følt element av situasjonen som helhet. Ved overflytting eller løslatelse er utsiktene til å spise bedre noe av det første fangene trekker frem. Den som er glad for å løslates er blant annet glad for å få bedre mat.

Endelig, Thomas! Endelig skal jeg til Ullersmo! Jeg gleder meg så mye. Fy faen så fint det skal bli! Jeg har mange kompiser som jeg vet soner der. De har fortalt masse om Ullersmo. Jeg gleder meg så til å treffe dem igjen. Uansett hvilken avdeling jeg kommer på, har jeg gamle venner der oppe. I kveld blir det biff. Jeg har savnet å kunne lage min egen mat, ass. Fy faen, så godt det skal bli med en blodig biff!

Maten og tap av autonomi

- Maten blir en daglig, kroppslig påminnelse på den situasjonen fangene er i, den blir en metafor for den detaljerte administrasjonen av fangens kropp.
- Den offisielle maten posisjonerer fangene som barn som ikke kan bestemme hva de får spise, når.
- Maten er med på å frata fangenes ervervete status som voksen mann som selv kan bestemme hva han vil og ikke vil spise. Fangen blir gjort til "barn".

Alternativ matlaging – tre nivåer

Sett i forhold til fengselets regelverk:

- (1) Lovlig alternativ mat
- (2) Matlaging i gråsonen
- (3) Ulovlig alternativ mat

Lovlig alternativ mat 1: "matsminke"

- Å "sminke" den offisielle maten så den ligner på en kjent matkultur, gjerne ved hjelp av et kjent matprinsipp.
- Velge ut noen elementer av det offisielle måltidet og sette dem sammen med egne ingredienser på nye måter.

Jeg besøker Daniel fra Romania på cellen hans. Mens vi prater går han i gang med å tilberede aftensmåltidet. På skrivebordet står en dyp papptallerken med de kokte gulrotbitene fra dagens middag. Han smiler og nikker over mot søppelbøtten hvor resten av middagen befinner seg. Han åpner en boks med tunfisk i vann, heller av vannet i vasken, og brekker tunfisken i biter oppi gulrøttene. Så krydrer han sjenerøst med malt spisskummen, ferdig opphakkert hvitløk i olje fra kjøleskapet, og salt og pepper. Til slutt gjøres retten ferdig med en toppet spiseskje tomatpuré som blandes inn. Tunfisksalaten får stå på skrivebordet er par timer, så smakene får satt seg. Senere, når vi han legger opp en tallerken til hver av oss, smiler han , fornøyd mer resultatet.

- About the food, it's not that I want to brake any rules, you know? I just want to survive. You have to do something to survive in this place.

Lovlig alternativ mat 2: brikolørmatlaging

- Brikolørmatlaging: å bruke det som måtte være tilgjengelig på kreative måter for å skape et forbedret resultat.
- Samtidig: selvposisjonering som en som klarer å få til noe med begrensede ressurser under vanskelige forhold.

Tarik har et system der han fyller filterkaffe i et tomt rødbetglass, heller over varmt vann og lar trekke i fem-seks minutter. Deretter siler han kaffen over i en kopp med en tesil han har fått hjelp av fritidsavdelingen til å skaffe. Når lukten av ordentlig kaffe, i motsetning til den frysetørrete varianten fengselet tilbyr, brer seg i rommet, smiler han bredt og nikker:

”Selv om vi er i fengsel, betyr ikke det at vi ikke kan ha det litt ordentlig. Det er viktig å være kreativ, å bruke de ressursene du har. Da blir det bra. Vi har dårlige forhold, vi må improvisere, vi må være kreative. Da blir det bra likevel.”

Ordentlig kaffe er noe annet enn fengselskaffe. Og den som lager ordentlig kaffe, er den som ikke lar fengselet alene få bestemme over livet sitt.

Matlaging i gråsonen

- Det neste skrittet er å involvere varme. Dette kan gjøres på måter som er forbudte, men tolererte.
- Eks: lampevarmet mat, varme opp mat vha. felles eggkoker.
- Begge eksemplene er forbudte fordi de forstås som brannfarlige.
- Dette er vanlige praksiser, betjentene vet at de er vanlige.

Ulovlig matlaging

- En lyspære gir ikke muligheten for koking/steking.
- Det tredje nivået er mindre vanlig, strengt forbudt, vanskelig gjennomførbart og innebærer stor risiko.
  - Hjemmelaget stormkjøkken – brennende margarin
  - Hjemmelaget elektrisk ”ovn”
- Brikolørmatlaging: Det er igjen snakk om å benytte seg av ressurser som er lovlig tilgjengelig på en celle, men omforme dem på en ulovlig måte.
- Dette nivået av matlaging kan produsere det meste man kan lage på et vanlig kjøkken, gitt tid.

For å hjelpe forskningen, som han sier, vil han gjerne vise meg hvordan "ovnen" han har laget fungerer. Han skal lage speilegg til oss, hvis jeg blir i cellen hans i lunsjen.

Underveis står celledøra på gløtt. Jeg er nervøs, redd for at en av betjentene skal stikke hodet inn og se om alt er OK med meg. Det er en litt ekkel epleslangfølelse, jeg kjenner den i magen, og på de klamme hendene mine. Verten min tar det på sin side med stoisk ro. Han er helt trygg på at de ikke kommer til å sjekke hans celle, og hvis de gjør det, kommer de ikke til å merke at noe er galt. Han forteller om den gangen tok med en cellelaget omelett over til en annen celle for å spise den der. På veien hadde han gått forbi en betjent og benyttet anledningen til å "friste" ham. Betjenten hadde slikket seg om munnen av det fristende synet. Men han hadde ikke koblet at omeletten var umulig uten bryte fengselets regler.

- *De stakkars vaktene skjønner jo ingenting. Hva slags oppvekst har de hatt? De vet jo ingenting om matlaging?*

Vi ler begge av fortellingen om de lettlurte betjentene.

Eggene er ferdige, kokken serverer meg speilegg på brødiskive, med lett dryss av salt og pepper. Etterpå ligger matlukta tung i cellen. Men kokken er ikke redd for nysgjerrige neser. Jeg tenker at dette må jo vekke mistanke? Men han roer meg ned.

- *Bare slapp av. Hvis de kommer kan du bare si at du hadde med hjemmefra. Det går så bra så.*

Den alternative matlagingens resultat

- Gjennom hverdagslivets matbaserte motstand gjør fangene motstand mot det norske (det norske fengselet, det norske samfunnet) og motstand mot institusjonen og dens regime.
- Å klare å lage vellykket alternativ mat i vanskelige omgivelser, ofte på tross av fengselets eksplisitte forbud
- = et subjekt som artikulerer og knytter seg til familie, venner og nasjonale fellesskap. Symbolsk "rømming".
- = et subjekt som motstår, snarere enn et objekt for fengselets disiplin.
- = en smart, kompetent, handlende, risikovillig, kreativ, autonom mannlighet.

Tilpasning, motstand, reaksjon

- Aktiv
- Profesjonell, etisk bevisst, ikke generelt farlig
- En av fangene, men også et unikt individ
- Selvstendig, uavhengig, klarer seg
- Sterk, har selvkontroll
- Har kompetanse, evner, autonomi
- Velstående, ressurssterk
- Inkludert der det er viktig/omgjør normativt utgangspunkt for ekskludering
- Kulturell kjønns sensitiv linse: En skikkelig mann

UNIVERSITETET
I OSLO

Slappe, veike nordmenn

Naveed: ... Politiet sier at dere utlendinger, dere må sitte i varetekt. Dere tåler det bedre enn nordmenn, he he. De norske tåler det ikke. Det stemmer det, vi som har opplevd litt harde ting, vi tåler det bedre.

Amir: [smiler] Det er derfor det bare er utlendinger her. Se deg rundt, hvor mange nordmenn ser du? To eller tre? Utlendinger må være her, fordi politiet tror at vi skal stikke av. Nordmennene slipper ut.

Naveed: Men hvorfor skal vi stikke? Vi har bodd her i mange år, snakker språket, har jobb her, bolig. Vi skal ikke stikke.

Amir: [mer alvorlig] Vi er begge norske, mann. Han har norsk pass, jeg har norsk pass, likevel må vi sitte her.

Naveed: [lener seg tilbake] Men det går bra. Vi tåler det. Vi er sterke. En dag skal vi komme ut, og da skal vi faen lage hælvetete, he he.

Fangefedre som tar ansvar: vold og offer

Hvis han blir utvist, sier han, kommer han bare til å ta det som en betalt tur hjem til Kosovo, ta noen øl med noen kompisar, så hoppe på første fly tilbake. Han smiler, men blikket er alvorlig der han sitter fremoverbøyd mot meg på cellen, kaffekoppen i den ene hånden og en rullerøyk i den andre. Han har tross alt fire identiteter klare, med pass, bankkort, alt mulig, fire å velge mellom. Det er ikke som om det er noe problem å komme seg tilbake til Norge. Han tenker seg litt om.

Alban: Men hvis det blir et problem, virkelig et problem, hvis det ser ut til at de klarer å kaste meg ut og holde meg ute, da dreper jeg to fengselsbetjenter på [annet fengsel]. Og jeg vet hvem det blir. Da får jeg 21 år i Norge, og kan se guttene mine to dager i uka. Hva mer skal de gjøre da? Jeg kan å sitte i fengsel. Det er ikke noe problem. De kan ikke gjøre noe de ikke har gjort før.

Fangefedre som tar ansvar: fremtidig kontroll

Erol: Når det gjelder dattera mi, så skal det være strengt. Det skal være strengt, ass, det er ikke bare, nei, jeg har opplevd altfor mye, jeg vet altfor mye til at hu skal oppleve noe sånt, å havne med en sånn type som jeg er for eksempel.

TU: Det er stor forskjell på å ha en datter og å ha en sønn?

Erol: Det er helt naturlig, altså kanskje det er for meg, for når sønnen min ble født, så har jeg ikke tenkt over det engang.

TU: Ikke noe bekymra?

Erol: Ikke noe, altså han skal bare bli hard, så hard han bare vil. Han skal bli sånn, bestemt, han skal oppnå det han skal, og han skal ikke være en sviker, det er det viktigste. Å svikte og lure folk er ikke noe akseptabelt i min familie, du skal stå for dine handlinger, du skal stå for det du sier.

Fangefedre som tar ansvar: fremtidig kontroll

TU: Det skal du lære ham?

Erol: Det skal han få lære av meg. Men dattera mi skal oppdras til å ta vare på andre, å være kjærlig, å sørge for andre, å ta vare på mennesker, ikke noe sånn lureri og prøve smisking og sånn, nei.

TU: Så der er det det samme for så vidt?

Erol: Ja, det blir jo det samme, men eh, sønnen min kan være dominerende, men det kan ikke dattera mi. Hu må sette grenser, men hun må sette grenser innenfor hennes rammer, hva som innebærer henne som hunkjønn, ikke hankjønn. Men sønnen min blir litt sånn, og kona mi liker ikke det egentlig, hun sier jo hvorfor skal sønnen få lov til å gjøre alt, og...

TU: Hun vil ha det likere på en måte?

Erol: Ja, hun vil ha det sånn, jeg sier nei nei nei nei. De får heller, nei, fy faen, ass, dattera mi, der skal det være strengt ass, helvete, jeg syns synd på han gutten som skal være med henne he he he.

Fangefedre som tar ansvar: fremtidig kontroll

TU: Å ja, du skal passe på?

Erol: Fy faen, ja, det som er veldig bra, for jeg har tenkt før, jeg har valgt å ha unger tidlig, på grunn av når de er tjue år, så er jeg førti år. Og når dattera mi er tjue, så er jeg førtitre. Så da tenker jeg på, når hennes tid kommer, og hu skal liksom begynne å se etter typer og sånn, og de typene som opplever at de kan gjøre noe, det kan de ikke, for i førtiåra så er jeg ganske he he hard fremdeles, og står på mine bein, og da får de ikke muligheten til å leke med min familie, for det er det som, det er dattera som skal ha æren i familien, gutten skal ha respekt. Hu må bære familiens ære, og gutten respekten. For å holde æren, så må du [døtre] følge reglene i familien, og ikke dominere eller noe som helst, og være kjærlig og ta vare på andre i den familien for dattera er for å selge bort, det er ikke for min familie, dattera kommer til å være i en annen familie, det er ikke mitt. Vi bruker å si i Kosovo, sønnen er i huset, dattera er midlertidig. Hu er for en annen familie, hun kommer til å lage en egen familie. Mens sønnen bærer blodet vårt videre.

I fengselet er alle like (ille)

Arfan: På første møte med full ordensmannsgruppe troppet han voldtektsmannen nede, han fra Somalia, opp som om det var den naturligste tingen av verden. Men ingen ville jo snakke med ham. Og da blir det jo vanskelig å samarbeide med han. De bør nok velge seg en ny.

[skolens representant på det aktuelle møtet]: Å var det derfor? Jeg trodde det bare var språkproblemer, jeg.

Arfan: Ja, det var jo det og, han snakker jo nesten ikke norsk. Men det var jo først og fremst fordi han er voldtektsmann, han var i retten dagen før og fikk seks år for voldtekt, også tropper han opp og forventer at alt skal være helt normalt, liksom? Det går jo ikke.

[Skolens ledelse]: Det der går jo ikke, det går ikke at vi plutselig skal ta hensyn til hvem som sitter for hva, det er ikke mulig det.

[Fengselets ledelse]: Nei, det greiene der kan ikke vi bry oss om. For oss er dere alle like, det der går ikke. Vi kan ikke ta utgangspunkt i sånne forskjeller.

Det er vi faen ikke!

Det der er bare dumt, ingen vil ha noe med han somalieren å gjøre. Vi fikk vite hva han satt for, at han fikk seks år dagen før, og så plutselig satt han der, bare, og smilte. Ingen ville snakke med ham, alle satt seg med ryggen til. De sier at vi alle sammen er like, vel, vel, det er greit det. Det er vi faen ikke! Og da blir det jo ni mot én i ordensmannsgruppa. Er det så lurt, det da?

De vanskelige ofrene

Trond: Folk er så jævlig naive. Det er bare å ringe og være høflig, så får du alt det du vil. Jeg kan for eksempel ringe og late som om jeg driver med spørreundersøkelser for MMI, så får jeg vite alt. Alt! Personnummer, bank, inntekt, vips, så er kontoen tom. Det er faen helt utrolig hvor dumme folk er. (...) Men jeg har sluttet helt med å svindle privatpersoner nå. Selv om de er forsikret, kan det jo være jævlig kjipt, å vente i seks måneder før du får pengene tilbake. Så jeg svindler bare store selskaper, og der har jeg ikke mange skrupler, jeg ha'kke det. Jeg har for eksempel svindlet Aker Kværner for en del penger. At Røkke er et idol i Norge, det er faen for dumt. Å svindle en sånn svindler har jeg ikke akkurat problemer med, for å si det sånn. Jeg har alltid stemt godt til venstre for midten, har alltid vært jævlig opptatt av urettferdighet.

De vanskelige ofrene

TU: Han... dette skjedde med ... hadde han...

Håkon: Han... ja, det er jo en kvinne, da. Derfor sier jeg "personen". Men det er snakk om en person som har sittet for drap selv, som har drillet folk i leddene med slagbor for å ødelegge dem. Du aner ikke hvor mange kvinnelige torpedoer som arbeider i Oslo i dag. Det er ikke noe forskjell lenger, mellom menn og kvinner.

TU: Så det er full likestilling, da?

Håkon: Det er det. Det er jo flere menn, men de damene er bare helt råe. (...) Hun det er snakk om drev og knuste kneskålene til folk også, men sånne hammere de har på busser. Hun skjulte hammeren i ermet, også bare gikk hun bort til deg og dro til [viser med pekefinger mot kneet mitt].

TU: Sånne røde, med spiss på?

Håkon: Ja, sånne. Når den treffer kneskåla, knuser den i tusen biter. Da er det gjort, da.

TU: Fy faen [rister på hodet].